

HET EINDE
EEN BEGIN

TEER

WIS RAVE

HANNIBAL

THE END
A BEGINNING

INHOUD / CONTENT

Ten geleide / Introduction Geukens & De Vil	6
Voorwoord / Foreword Ackermans & van Haaren	8
FINIS TERRAE of kunstenaars over de staat van de planeet / or artists on the state of the planet Eric Rinckhout	12

GALERIE GEUKENS & DE VIL			
Francis Alÿs	26		
Ruben Bellinkx	28		
Veronika Bezdenejnykh	30		
Els Dietvorst	32		
Arpaïs Du Bois	34		
Otobong Nkanga	36		
Pélagie Gbaguidi	38		
Laure Prouvost	40		
Walter Swennen	42		
Luc Tuymans	44		
Joris Van de Moortel	46		
Loïc Van Zeebroek	48		
ACKERMANS & VAN HAAREN			
Sven 't Jolle	52		
GERT VOORJANS			
Shirley Villavicencio Pizango	56		
MECHELSESTEENWEG			
Stevie Dix	60		
Sam Druant	62		
Joëlle Dubois	64		
Pélagie Gbaguidi	66		
Lisa Ijeoma	68		
Nadia Naveau	70		
Nina Van Denbempt	72		
Jan Vanriet	74		
Marilou van Lierop	76		
HORTUS CONCLUSUS			
Ronald van der Hilst	80		
LENE VAN LOOK			
Winnie Claessens	84		
MUSEUM PLANTIN-MORETUS			
Philip Aguirre y Otegui	88		
Bilal Bahir	90		
Louis De Cordier	92		
Nicolás Lamas	94		
Sofie Muller	96		
Kris Martin	98		
Elise Peroi	100		
Ana Torfs	102		
Anne-Mie Van Kerckhoven	104		
PANDSTRAAT			
Frederik Lizen	108		
VLAEYKENS GANG			
Peter Buggenhout	112		
TUIN VAN DE ONZE-LIEVE-VROUWEKATHEDRAAL			
Marius Ritiu	116		
Maarten Vanden Eynde	118		
NOTTEBOHMZAAL IN DE ERFGOED-BIBLIOTHEEK HENDRIK CONSCIENCE			
Jeffe De Brabandere	122		
Gideon Kiefer	124		
SNIJDERS&ROCKOXHUIS			
Babs Decruyenaere	128		
Charles Degeyter	130		
Berlinde De Bruyckere	132		
Thierry De Cordier	134		
Peter De Meyer	136		
Lara Gasparotto	138		
Sanam Khatibi	140		
Ben Sledsens	142		
Sven 't Jolle	144		
Maarten Vanden Eynde	146		
Emmanuel Van der Auwera	148		
Jan Van Imschoot	150		
Cindy Wright	152		
SINT-NIKLAASKAPEL			
David Claerbout	156		
HUMAN RIGHTS WATCH			
Richard Pearshouse	158		
Colofon / Colophon			
	160		

TEN GELEIDE / INTRODUCTION

**‘De wereld wordt pas menselijk,
als zij voorwerp van gesprek is.
Pas als we erover spreken
vermenselijken wij zowel wat zich
in de wereld als in onszelf afspeelt.’**

Hannah Arendt

Exact vijf jaar na de tentoonstelling ECCE HOMO, waarin het beeld van de hedendaagse mens centraal stond, zijn we verheugd een vervolg te kunnen brengen onder de titel FINIS TERRAE, waarin de toestand van onze planeet en maatschappij in de kijker wordt gezet.

Tijdens de voorbereidende fase beseften we dat er in de korte tijdspanne van vijf jaar veel veranderd is en dat we – zo mag wel gesteld worden – in een andere tijdsgeest zijn terechtgekomen. Nieuwe woorden die tot onze dagelijkse woordenschat zijn gaan behoren zoals lockdown, pandemie, timeslots, Zoommeeting, NFT, Metaverse, artificial intelligence, virtual reality, sustainability zijn daar een sprekend bewijs van. Ze zeggen veel over de nieuwe realiteit waarin we ons bevinden en die we als normaal zijn gaan beschouwen. Maar ook de klimaatverandering die we meer en meer aan den lijve ondervinden, en de gevolgen van een oorlog die om de hoek plaatsvindt, tonen alsmear duidelijker dat we leven in een *climate of change*, letterlijk en figuurlijk.

Met FINIS TERRAE wil organisator Geukens & De Vil samen met cocuratoren Lien Craps en Eric Rinckhout de vinger leggen op een grote gapende wonde. De expo toont de nieuwe begrenzungen waar natuur en maatschappij tegen aanbotsen. Opnieuw tonen vijftig Belgische en/of in België residerende kunstenaars hoe elke vorm van terreur en dreiging door kunst gealchemiseerd kan worden tot schoonheid en verwondering. De expo toont kunst in een brede waaier van statement tot boodschap, van confrontatie tot dialoog. Er zijn de sehnsucht naar een *Paradise Lost* en de strijdvaardigheid van een jonge generatie vrouwelijke activisten. Er zijn de schoonheid van een verborgen stukje groen in een dichtgegroeide stad en het innovatieve wetenschappelijk-artistiek onderzoek in zowel de natuurlijke dagelijkse werkelijkheid als in de *fake reality*. Maar er zijn ook het gevecht van het individu tegenover de heersende ideologie en de socioculturele impact van isolatie ten gevolge van een pandemie of oorlog. Welke grenzen verleggen we en welke grenzen overschrijden we?

In een open dialoog met het historisch patrimonium van de Antwerpse binnenstad zet FINIS TERRAE opnieuw de kracht van kunst in de kijker. We blijven ervan overtuigd dat kunst een sleutelrol is toebedeeld om sociale verandering te stimuleren via vorm, verbeelding, experiment en debat.

Dit project zou niet mogelijk zijn geweest zonder onze drie hoofdpartners die wij hierbij extra willen bedanken: de stad Antwerpen, Bank Van Breda en Ackermans & van Haaren. Ten slotte bedanken we alle deelnemende kunstenaars, bruikleengevers en locatiepartners voor de fijne samenwerking.

Yasmine Geukens & Marie-Paule De Vil
Organisatoren

Exactly five years after the exhibition ECCE HOMO, in which the image of the contemporary human played a central role, we are delighted to be able to present a sequel entitled FINIS TERRAE, in which the state of our planet and society is put in the spotlight.

During the preparatory phase, we realised that much has changed in the short time span of five years, and it is fair to say that the zeitgeist is completely different, as evidenced by the new words that have been added to our everyday vocabulary, such as lockdown, pandemic, time slots, zoom meeting, NFT, metaverse, artificial intelligence, virtual reality, and sustainability. They speak volumes about the new reality in which we find ourselves and that we have come to regard as normal. But environmental breakdown, which we are increasingly experiencing in real time, and the consequences of a war that is being fought in our own backyard are making it ever clearer that we are living in a climate of change, both literally and figuratively.

With FINIS TERRAE, the organiser Geukens & De Vil and co-curators Lien Craps and Eric Rinckhout want to get straight to the heart of the matter. The exhibition highlights the new boundaries that nature and society are encountering. Once again, five Belgian artists and/or artists residing in Belgium demonstrate how every kind of terror and threat can be alchemised through art into something beautiful and wondrous. The exhibition showcases a broad artistic spectrum, from statement to message, from confrontation to dialogue. We have the yearning for a *Paradise Lost* and the belligerence of a young generation of female activists. We have the beauty of a hidden patch of greenery in a densely packed city and the innovative scientific and artistic research into both the natural everyday world and a fake reality. But we also have the individual's battle against the prevailing ideology and the socio-cultural impact of isolation resulting from a pandemic or war. Which boundaries do we shift, and which boundaries do we overstep?

In an open dialogue with the historic patrimony of Antwerp's inner city, FINIS TERRAE once again puts the power of art in the spotlight. We remain convinced that a key role has been allotted to art, namely, to stimulate social change through form, imagination, experimentation, and debate.

This project would not have been possible without our three core partners, to whom we hereby wish to extend our especial thanks: the City of Antwerp, Bank Van Breda and Ackermans & van Haaren. Finally, we thank all the participating artists, lenders and location partners for their close collaboration.

Yasmine Geukens & Marie-Paule De Vil
Organisers

**‘We humanize what is going on
in the world and in ourselves
only by speaking of it, and in the
course of speaking of it we learn
to be human.’**

Hannah Arendt

FINIS TERRAE

OF KUNSTENAARS OVER DE STAAT VAN DE PANEET

Eric Rinckhout

Na de succesvolle tentoonstelling *ECCE HOMO. Zie de mens*, die exact vijf jaar geleden liep, van november 2017 tot februari 2018, was bij de toenmalige curatoren vrij snel het idee gegroeid om een opvolger te maken. De bedoeling was om de thematiek verder open te trekken: na de mens wilden we de focus richten op de planeet. Want die was er niet goed aan toe.

In januari 2015 waren de wijzers van de ‘doemsdagklok’ al eens twee minuten vooruitgezet: het was plotsklaps twee voor twaalf. De vrees voor de totale vernietiging van onze beschaving was in dertig jaar tijd nooit zo groot geweest, althans volgens de internationale groep wetenschappers, onder wie elf Nobelprijswinnaars, die sinds 1945 op initiatief van Albert Einstein en de University of Chicago jaarlijks met hun ‘klok’ aangeven hoe dicht we bij een kernoorlog staan. De laatste tijd houden deze kernfysici bovendien rekening met de desastreuze gevolgen van de klimaatverandering en van ‘bedreigende’ technologieën.

Het was dus gewoonweg hoog tijd om een dergelijke tentoonstelling op te zetten. Toch bleef ons project, om allerlei praktische redenen, even in de kast liggen. Maar we dachten wel verder na. Aan de hand van werk van hedendaagse kunstenaars die in België geboren zijn of in ons land wonen en werken, wilden we een stand van zaken brengen over hete hangijzers als klimaatverandering, migratie en religieus fanatisme. Meer nog dan

in *ECCE HOMO* wilden we een stem geven aan jonge en vrouwelijke kunstenaars en aan kunstenaars van kleur (m/v/x). En opnieuw wilden we zoveel mogelijk disciplines aan bod laten komen op diverse, vaak weinig bekende en dus verrassende locaties in Antwerpen.

Een titel hadden we ook al: *FINIS TERRAE*, ‘het einde van de aarde’. Opnieuw kozen we voor Latijn. Maar omdat we niet al te apocalyptisch wilden klinken en zeker plaats wilden geven aan hoop, utopisch denken en gewoonweg ‘de toekomst’, kozen we als ondertitel: ‘Het einde. Een begin’. Want elk einde biedt weer mogelijkheden, en het besef dat er maar één ‘eindige’ aarde is, moet ons bewuster leren omgaan met de natuur, ons milieu, de schaarser wordende grondstoffen en schone alternatieven.

FINIS TERRAE: HET EINDE

De urgentie om dit soort tentoonstelling te maken werd alleen maar groter. Toen we in 2020 de eerste contacten legden voor de concrete uitwerking van *FINIS TERRAE*, waren de gevolgen van de wereldwijde uitbraak van het coronavirus al duidelijk. Een ontredning en paniek die we niet meer voor mogelijk hadden gehouden. Beelden van verplegend personeel in astronautenpakken, overvolle ziekenhuizen en geïntubeerde patiënten gingen de wereld rond. De dodentol was hoog. Plots

was de mens weer heel kwetsbaar geworden en ten prooi aan onvoorspelbaarheid.

De lange lockdown zorgde voor schrijnende taferelen. Mensen waren eenzaam, men mocht geen afscheid nemen van dierbaren, velen stierven alleen en verlaten. Een van de nog steeds voelbare gevolgen is een diepe existentiële angst. Kunnen we nog onbekommerd met elkaar omgaan? Welke pandemieën komen er nog op ons af? Grote vragen omtrent de toekomst en de tol van isolement duiken dan ook op in het werk van hedendaagse kunstenaars. De coronacrisis was nog maar een begin: het topje van de ijsberg. Hoewel, is dit nog een bruikbaar beeld met steeds sneller smeltende ijskappen?

Eind 2019 begin 2020 werd Australië geteisterd door hevige branden. Tegen eind 2019 was vijf miljoen hectare bos- en natuurgebied in de vlammen opgegaan, nadat recordtemperaturen het vuur nog hadden aangewakkerd. Enkele Australische steden leden onder de felle rookontwikkeling. In 2020 was Californië aan de beurt. De Amerikaanse staat kampte maandenlang met bosbranden die meer dan dertig mensen het leven kostten en ruim 1,6 miljoen hectare land verwoestten. Tel daarbij dat Californië al jarenlang kampt met extreme droogte.

Droogte heerst ook in grote delen van Afrika, waar de gevolgen nog verwoestender zijn. In Ethiopië, Somalië en andere landen in de zogenaamde Hoorn van Afrika is er de voorbije drie jaar in het natte seizoen amper regen gevallen. De abnormale droogte, de ergste in veertig jaar, heeft te maken met klimaatfenomeen La Niña, waardoor neerslagpatronen volledig ontregeld zijn. Oogsten mislukken, waterbronnen staan droog, het vee sterft massaal en hongersnood teistert meer dan 270 miljoen Afrikanen. De uitzichtloze situatie zorgt voor klimaatvluchtelingen, een fenomeen dat in Europa weinig aandacht krijgt.

Dichter bij huis zorgde de klimaatverandering voor andere extremen. Op 15 juli 2021 trad de Vesder buiten zijn oevers en richtte enorme schade aan in onder andere Verviers en Pepinster. Er was die nacht uitzonderlijk veel regen gevallen: twee keer meer dan de hoogste eerder gemeten hoeveelheden. Er vielen 41 doden en ruim 38.000 huizen raakten beschadigd. De schade in de vallei van de Vesder is nog steeds niet helemaal hersteld. Daartegenover staat dan weer de extreem droge en hete zomer die we dit jaar in grote delen van Europa hebben mogen ervaren.

Ook op het politieke front zijn grenzen verlegd. Op 6 januari 2021 bestormden aanhangers van de Amerikaanse president Trump het Capitool in Washington, terwijl daar de overwinning van de net verkozen president Joe Biden werd bekrachtigd. Donald Trump bleef rondbazuinen dat de overwinning van Biden 'gestolen' was. Het leidde tot een ongekende aanval op de Amerikaanse democratie, en was het stuitende culminatiepunt van jarenlange extreme polarisatie door Trump, die bovendien het coronavirus en andere hem onwelgevallige feiten bleef afdoen als *fake news*.

Alsof de staat van de planeet nog niet lamentabel genoeg was, viel Rusland op 28 februari 2022 Oekraïne binnen. Het is de eerste oorlog op Europees grondgebied sinds de Tweede Wereldoorlog, en brengt de grootmachten indirect met elkaar in conflict. Met alle gevaren van dien voor een escalatie. De oorlog zorgt voor ontelbare burgerslachtoffers, ontwricht de wereldeconomie en brengt een bijkomende migratiestroom naar West-Europa op gang: Oekraïners slaan op de vlucht voor Poetins legers en zoeken hun heil in de Europese Unie.

Alles bij elkaar opgeteld lijkt de staat van onze planeet eerder op een slechte rampenfilm in het B-genre. Helaas is het de harde realiteit. Bovendien wordt het nieuws de voorbije jaren gedomineerd door #MeToo, milieuschandalen met PFOS en PFAS, de uitdijende plasticsoep in de oceanen, hooglopende discussies en moeilijk verzoenbare standpunten rond (de)kolonisatie en het al dan niet neerhalen van symbolen die toenmalige heersers en overwinningen verheerlijken, terwijl de samenleving verder verruwt – niet het minst op sociale media. Recente enquêtes in België wijzen uit dat acht op de tien respondenten 'bang zijn'. Als grootste oorzaken worden genoemd: oorlog, gezondheidszorg, de politieke situatie in België en Europa, en de voortschrijdende digitalisering.

Intussen is het geen twee voor twaalf meer maar honderd seconden voor twaalf. Op 20 januari 2022 heeft de Science and Security Board of the Bulletin of the Atomic Scientists de doemsdagklok nog eens twintig seconden vooruitgezet. Men waarschuwt voor de escalatie van een 'conventioneel conflict' door het gebruik van kernwapens. De Russische inval in Oekraïne heeft dit 'nachtmerriescenario' naderbij gebracht. Om ons geweten nog wat aan te scherpen, publiceerde Geert Buelens in januari 2022 het boek *Wat we toen al*

wisten – *De vergeten groene geschiedenis van 1972*. Vijftig jaar geleden kwam de Club van Rome al met haar rapport *Grenzen aan de groei*. Buelens toont wat we in die vijftig jaar geleerd hebben, en vooral: wat we niet geleerd en niet gedaan hebben.

DE KUNST

Hoe reageert de kunst op dit ‘einde van de wereld’?

In zijn recente schilderijen met de overkoepelende – cynische – titel *Eternity* bij galerie David Zwirner in Parijs zet Luc Tuymans in op thema’s als politieke polarisatie en dreigende vernietiging van de aarde. De bedrieglijkheid van onze blik blijft als een rode draad door zijn oeuvre lopen. Eerder toonde Tuymans bij galerie Zeno X in Antwerpen zijn kijk op de gevolgen van corona, social distancing en de lockdown. Daaruit selecteerde FINIS TERRAE twee werken op papier.

In tempore non suspecto begon Jan Vanriet aan een reeks schilderijen over de belegering van Leningrad tijdens de Tweede Wereldoorlog, het huidige Sint-Petersburg: *Leningrad Elegy*. Vanriet, altijd al op de bres voor het individu en tegen de marsrichting van ideologieën, voorvoelde dat er weer een oorlog op komst was. Kunstenaars zijn vaak visionair. Leningrad werd van 1941 tot 1944 negenhonderd dagen lang belegerd door de troepen van nazi-Duitsland. Maar ook het communistische regime bekommerde zich nauwelijks om de inwoners. Het menselijke leed was onmetelijk: naar schatting kwamen 650.000 tot 800.000 inwoners om van honger en kou. FINIS TERRAE toont een greep uit meer dan tweehonderd aangrijpende schilderijen. Zo razend actueel kan geschiedenis zijn.

In zijn meer dan twintig minuten durende video *Wild-fire*, een allesvernietigende bosbrand, verkent David Claerbout onze vrees én fascinatie voor vuur. Pittig detail: zijn zoektocht naar een realistische digitale constructie van een brand stakte bij het besef dat dit vermoedelijk zijn server en *render farm* (een computersysteem dat visuele effecten genereert) effectief in vuur en vlam zou zetten. FINIS TERRAE brengt dit monumentale werk in de ontruimde en ontwijde vijftiende-eeuwse Sint-Niklaaskapel, waar de video connotaties kan oproepen van hel, vagevuur en apocalyps.

Laure Prouvost bewandelt een middenweg. In haar installatie *Deep See Blue Surrounding You* (Frans paviljoen, Biënnale Venetië, 2019) dompelde ze de kijker onder in een merkwaardige wereld, waarin enerzijds de zee een plastic soep is en anderzijds diezelfde zee een vluchtweg biedt voor migranten: zij staan aan de zee te zingen terwijl vissen door het water klieven en acrobaten een ballet van de bevrijding uitbeelden. FINIS TERRAE brengt een verwant werk van haar.

Francis Alÿs toont in zijn jongste schilderijen en video’s dat kinderen waar ook ter wereld blijven spelen, onvermoeibaar, ondanks corona en soms verbijsterende levensomstandigheden. Hij toont de veerkracht van kinderen en dus van de mens. Tegelijk levert Alÿs onverbloemde kritiek op oorlogen, de situatie in Palestina en de blijvende ‘kolonisatie’ van Afrika. Dat laatste komt aan bod in zijn video *Children’s Game #29: La roue*. Congolese kinderen in kleurrijke voetbalshirts spelen op de gigantische, inktzwarte terrils van de cobaltmijn Étoile du Congo in Lubumbashi.

Van Francis Alÿs is in FINIS TERRAE een geschilderd zelfportret met mondmasker te zien: hij staat eenzaam en alleen in een lege straat in Tepoztlán, Mexico. Een soortgelijk isolement doemt op in een symbolisch schilderijtje van een veel te groot vogelkooitje dat schijnbaar verloren hangt te midden van bevreedende, anonieme appartementsgebouwen

DE GRENS

FINIS TERRAE gaat niet alleen over het einde van de wereld. De titel verwijst evenzeer naar de scheidingslijn tussen land en zee, de grens tussen aarde en water: een overgangsplek die al millennialang de verbeelding prikkelt. Voor de Romeinen was het meest westelijke punt van het Iberisch schiereiland zo’n plek. Daar hield hun rijk en dus ook ‘de wereld’ op. Daarom noemden zij die plek Finis Terrae. Het gaat om een rotspunt die al door de Kelten gebruikt zou zijn voor rituelen en offerplechtigheden, omdat daar de laatste zonnestralen opgevangen konden worden. Vandaag heet die plaats Kaap Finisterre en maakt ze deel uit van de gemeente Fisterra in Galicië, Spanje. Het is intussen een halte op de pelgrimstochten naar Santiago de Compostella, dat zo’n tachtig kilometer meer landinwaarts ligt. Ook in Frankrijk is er een ‘einde van de wereld’: het meest westelijke departement van Bretagne heet Finistère, en

zou genoemd zijn naar l'Abbaye Saint-Mathieu de Fine-Terre, die haar wortels heeft in de zesde eeuw. Van de abdij blijft alleen een ruïne over naast de vuurtoren, die dateert van 1835.

In de middeleeuwen was de zee, die zich ver voorbij de grenzen van de bekende wereld uitstreckte, een bron van angst maar ook van fantastische verhalen. De zee was de plek waarop de meest uiteenlopende fantasieën, dromen, verlangens en angsten geprojecteerd konden worden. De zee 'als spiegel van de hemel, als schuiloord voor de grote raadsels, als aanleiding tot de ervaring van het sublieme', in de woorden van schrijver-dichter Bernard Dewulf. Er was dus die eeuwige, eeuwig deinende zee boordevol mysteries. Maar wat lag er achter de horizon? Sommigen dachten dat ze ergens op zee de echte rand van de aarde zouden vinden en vreesden er dan af te vallen. Toch was men, zeker onder cartografen, er al vroeg van overtuigd dat de aarde een bol was.

Toen Europese zeevaarders in de tweede helft van de vijftiende eeuw westwaarts voeren – aanvankelijk om een kortere weg naar Indië te vinden voor de lucratieve specerijenhandel – en op een 'onbekend continent' stootten dat ze later Amerika doopten, sloeg de fantasie helemaal op hol. Kunstenaars beeldden Amerika uit als Europa's tegenpool: als jonge naakte prinses, terwijl de bewoners van Amerika vaak als woeste wilden en kannibalen werden afgeschilderd. De (deels fictieve) reisverslagen van ontdekkingsreiziger Amerigo Vespucci verschenen al snel in druk. Niemand minder dan Thomas More, de schrijver van het nog steeds iconische boek *Utopia*, las die.

Tegelijk beleefde het Europese continent woelige tijden. Het was het strijdtoneel van zinloze oorlogen (zijn er andere?) en steeds wisselende bondgenootschappen. De Engelse koning Hendrik VIII voerde vanaf 1513 oorlog op Franse bodem om de aloude aanspraken op de Franse troon te doen gelden. Tegelijk vocht hij tegen paus Julius II. Hendrik won en ging dan weer een bondgenootschap aan met de nieuwe Franse koning Frans I tegen Karel V, de nog jonge regent van de Nederlanden. Die oorlogszuchtige paringsdans tussen drie vorsten en het geestelijke hoofd van het christendom ging onverminderd voort, met steeds andere allianties en uitputtende veldslagen tot gevolg. Resultaat: verarming en ellende voor het gewone volk. Tegelijk rukte in Duitsland de Reformatie op met Luther: 'ketterij' in ogen van de katholieken.

DE UTOPIE

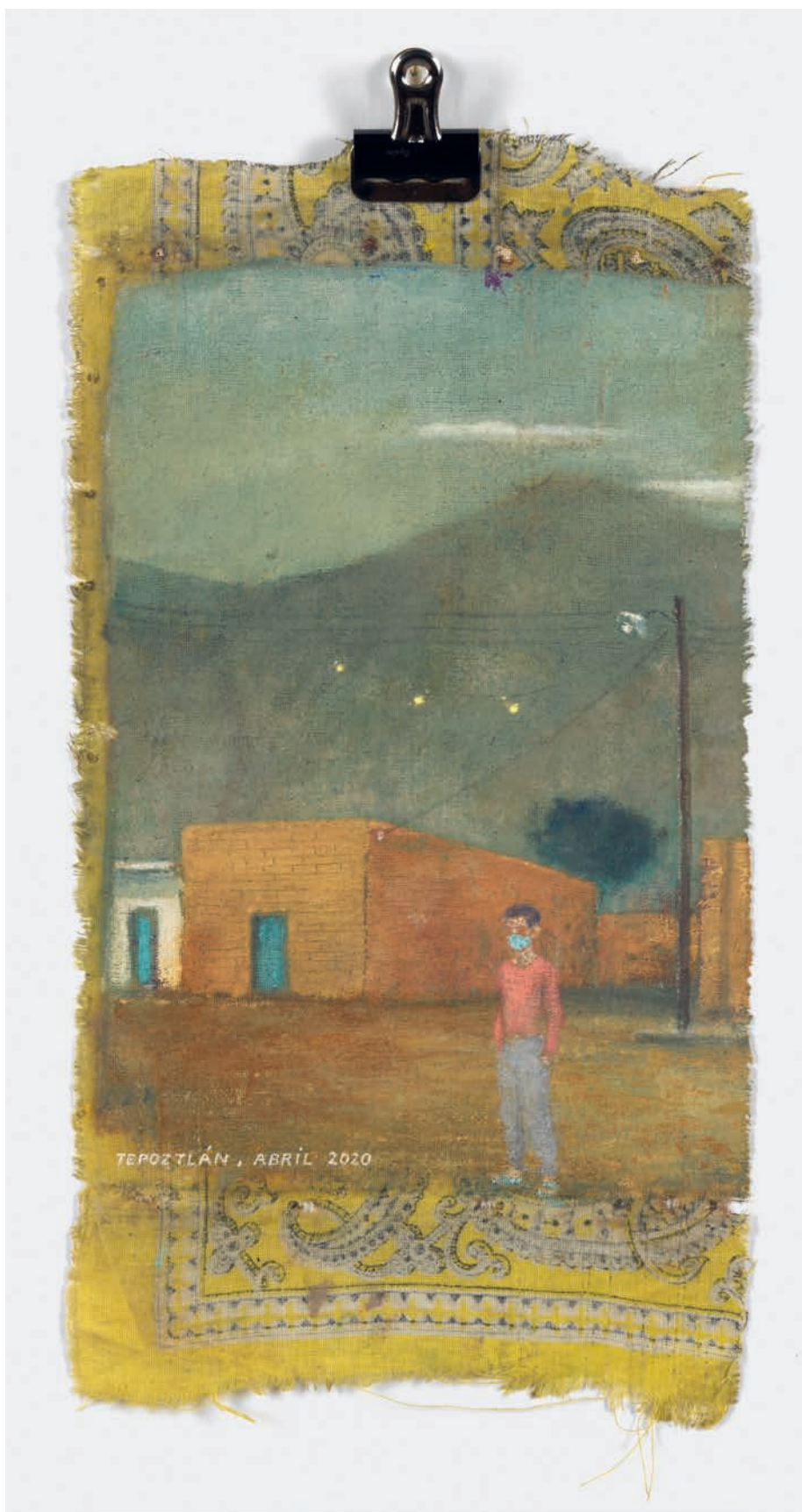
Tegen die achtergrond publiceert Thomas More, een Londense advocaat, staatsman, filosoof en humanist, in 1516 zijn boek *Utopia*. Daarin combineert hij zijn indirecte kritiek op koning Hendrik VIII en de staatsstructuur van Engeland met zijn verlangen naar een nieuwe, 'heilzame' samenleving. Hij schrijft *Utopia* in het Latijn, de toenmalige internationale taal, zeker onder geleerde humanisten. Zijn 'boekje' maakt snel furore en behoudt tot in de eenentwintigste eeuw zijn iconische status, alleen al door de titel. Maar ook de inhoud is nog razend actueel. Waarover zo dadelijk meer.

Hoe is *Utopia* tot stand gekomen? In mei 1515 reist Thomas More als gezant van Hendrik VIII naar Brugge om geschillen over de lakenhandel tussen Engeland en Vlaanderen te beslechten: het gaat om tolgelden, belastingen en problemen in de aanloophavens. Als er eind juli nog steeds geen doorbraak is, besluit Thomas More naar Antwerpen door te reizen, waar hij bij stadsgriffier Pieter Gillis kan verblijven. Gillis is een uiterst minzame en geleerde man, een gemeenschappelijke vriend van More en Erasmus.

Thomas More blijft vermoedelijk een zestal weken in Antwerpen, waar hij zijn *Utopia* laat beginnen. Hij voert zichzelf op als personage: hij ziet op de markt voor de kathedraal Pieter Gillis staan praten met een hem onbekende, opvallend gebruikte en nonchalant geklede man. Die blijkt een Portugese reiziger te zijn: Raphael Hythlodæus. Meteen een knipoog voor de geleerde lezer: zijn naam Hythlodæus is Grieks voor 'hij die op sluwe wijze onzin of ijdele praat vertelt', kortom 'een beuzelaar'. Een woordspel, zoals de titel *Utopia* er ook een is: gaat het om het Griekse *eu-topos* (goede plaats) of *ou-topos* (geen plaats of 'Nergenshuizen')? In de kladversie heette het boek trouwens nog *Nusquama*, Latijn voor 'Nergensland'.

Raphael Hythlodæus blijkt Amerigo Vespucci te hebben vergezeld op diens reizen en veel gebieden te hebben bezocht. Maar eerst laat de bereisde en intelligente man zijn licht schijnen over de situatie in Engeland: hij biedt een somber beeld van verpaupering en criminaliteit op het platteland en in de stad, van groeiende tirannie en corruptie. De literaire truc is eenvoudig: Thomas More legt zijn eigen kritiek in de mond van 'een beuzelaar' en blijft zo buiten schot.

Francis Alÿs

Untitled (Tepoztlàn), 2020
30.5 x 16.5 cm
Oil on cloth on linen
Private collection, Belgium
Courtesy of David Zwirner, New York

Untitled (Bird House Painting), 1996
11.4 x 15.4 cm
Painting with collage
Private collection, Belgium
Courtesy of David Zwirner, New York

**‘Het oeuvre van Francis Alÿs
beweegt zich tussen zinloosheid
en utopie, tussen berusting en
speelse poëzie.’**

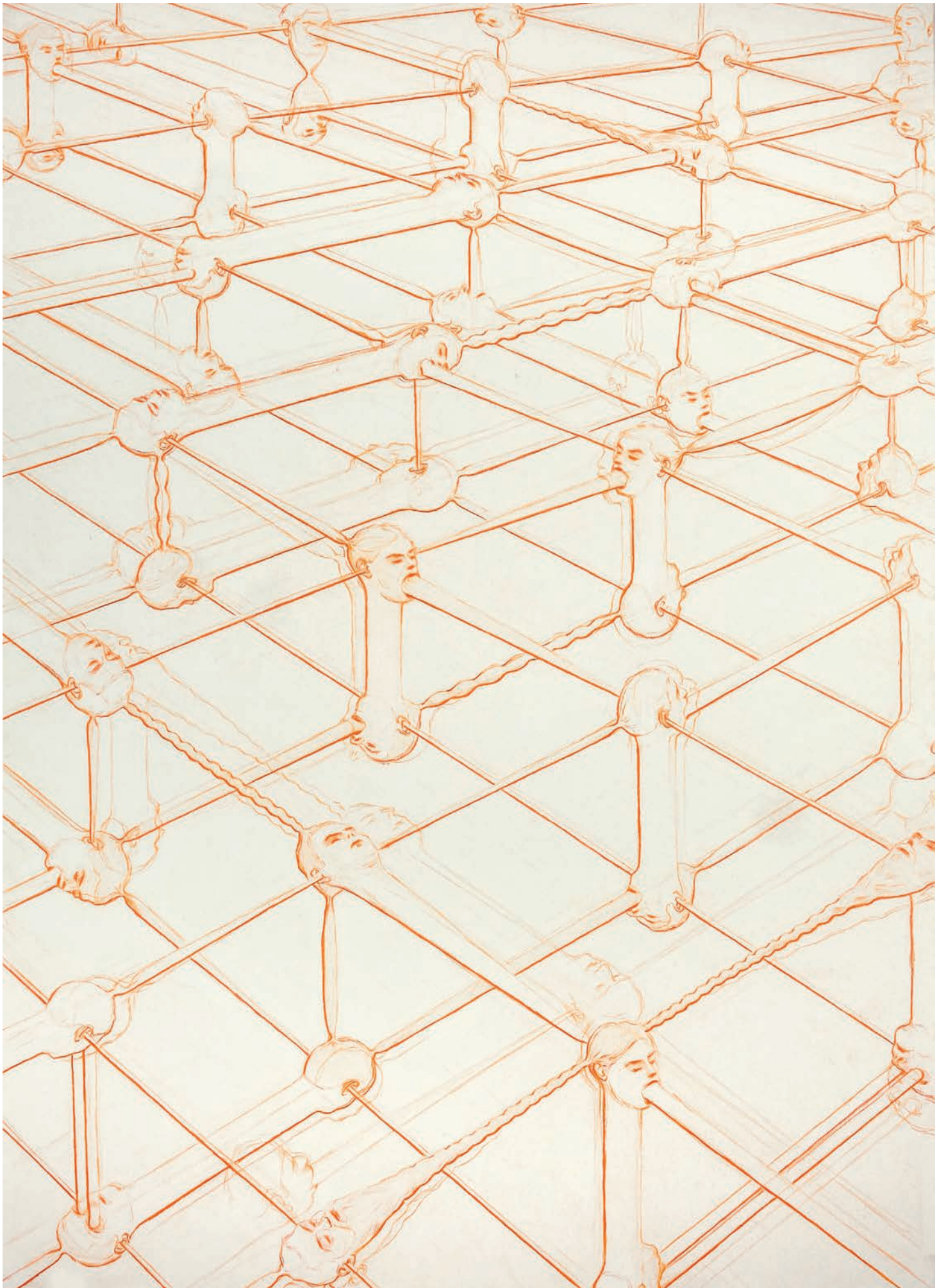
Eric Rinckhout

Ruben Bellinkx

‘Design for raw iron fence is een ontwerptekening voor een gietijzeren hekwerk. Het idee voor dit werk ontstond in de eerste COVID-19-lockdown waar we sterk begrensd werden door afzondering/afstand en de daarmee gepaarde nood om elkaar te voelen, te ruiken, te zien, ...’

Eric Rinckhout

Design for raw iron fence, version 4, 2022
48 x 34.5 cm
Colour pencil on paper
Courtesy of the artist and Geukens & De Vil Antwerp - Knokke

Veronika Bezdenejnykh

**‘Het is een poging om met de vrijheid en het spel,
die ons als mens gegeven zijn, op zoek te gaan
naar nieuwe paradijselijke gevoelens.’**

Veronika Bezdenejnykh

An ornament for the soil, 2022
430 x 265 cm
Mixed media
Courtesy of the artist

Els Dietvorst

Windswept, 2021
3 x 2.25 x 3 m
Driftwood sculpture
Courtesy of OTTY PARK Antwerp

Arpaïs Du Bois

En guerre avec la terre, 2021
25 x 19 cm
Mixed media on paper
Courtesy of Gallery Fifty One, Antwerp

Otobong Nkanga

Silent Force, Red Caress, 2022
120 x 100 x 25 cm
Hand-dyed wool, glass, wood,
handmade cords, various elements
Courtesy of the artist

Beaded Beasts
A red cross

Pélagie Gbaguidi

Care, 2020
16.5 x 12 cm
Embroidery on medical leaflet
Foundation Musae, Collection Joseph,
Courtesy of Zeno X Gallery, Antwerp

Laure Prouvost

4 Step Shovel, 2015
176 x 20 x 25 cm
Mixed media
Courtesy of the artist & Galerie Nathalie Obadia, Paris - Brussels

Walter Swennen

Huispijn, 2017
50 x 60 x 1 cm
Oil on canvas
Private collection, Belgium
Courtesy of Xavier Hufkens, Brussels

Luc Tuymans

Social Distance, 2020
40 x 38.8 cm
Colour pencil and water colour on paper
Private collection, Belgium
Courtesy of Zeno X Gallery, Antwerp

Intermission, 2020
51 x 49 cm
Gouache on paper
Private collection, Belgium
Courtesy of Zeno X Gallery, Antwerp

‘Het lege podium, de pauze tijdens een theatervoorstelling. Het zijn momenten van inactiviteit waarin tegelijkertijd een grote spanning vervat zit. Niet toevallig heeft de coronapandemie een vergelijkbaar effect: het leven lijkt gepauzeerd en het is afwachten hoe de post-covid wereld er zal uitzien.’

Luc Tuymans

COLOFON / COLOPHON

Organiser	Geukens & De Vil Gallery
Curators	Marie-Paule De Vil Yasmine Geukens Eric Rinckhout Lien Craps
Texts	Yasmine Geukens & Marie-Paule De Vil Ackermans & van Haaren Bank Van Breda Eric Rinckhout Richard Pearshouse
Translation	Helen Simpson Hilde Pauwels
Copy-editing	Xavier De Jonge Jan Haevers
Graphic design	Jelle Jaspers
Photo engraving	Johan Bursens
Coordination	Beatrice De Keyzer
Printing & binding	Graphius Belgium

Copyrights/photography
David Samyn: pp. 31, 32-33, 36-37, 40-41, 47, 57, 62-63, 69,
70-71, 72-73, 80-81, 89, 92-93, 96-97, 104-105, 108-109,
116-117, 122-123, 124-125, 128-129, 136-137, 142-143
Cedric Verhelst: pp. 26-27
Ruben Bellinkx: p. 29
Arpaïs De Bois: p. 35
Peter Cox: pp. 39, 67
Hugard & Vanoverschelde Photography: pp. 43, 52-53,
140-141
Studio Luc Tuymans: pp. 44-45
Shivadas De Schrijver: pp. 48-49
Stevie Dix: p. 61
Denis Decaluwé: pp. 64-65
Dominique Provost: pp. 74-75, 152-153
Mieke Geenen: p. 77
Tomas Uyttendale: p. 85
Bilal Bahir: pp. 90-91
Philippe De Gobert: pp. 94-95, 119, 147
Kris Martin: p. 99
Thomas Jean Henri: pp. 100-101
Ana Torfs: pp. 102-103
Dirk Pauwels: pp. 112-113, 134-135
Hans Van Rafelghem: pp. 130-131
Mirjam Devriendt: pp. 132-133
Lara Gasparotto: p. 139
Gregory Copitet: pp. 144-145
Emmanuel Van Der Auwera: pp. 148-149
Isabelle Arthuis: p. 151
David Claerbout: pp. 156-157

www.geukensdevil.com
www.finis-terrae-antwerpen.com

ISBN: 978 94 6436 669 3
D/2022/11922/52
NUR 646

HANNIBAL BOOKS © Hannibal Books, 2022
www.hannibalbooks.be

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced or transmitted in any form or by any means, electronic or mechanical, including photocopy, recording or any other information storage and retrieval system, without prior permission in writing from the publisher.

Every effort has been made to trace copyright holders for all texts, photographs and reproductions. If, however, you feel that you have inadvertently been overlooked, please contact the publisher.

This project was made possible thanks to

With the support of

